

týkajících se hlavně správy území a rovněž pro koordinaci dalších aktivit.

Podyjí-Thayatal: jedním jazykem

K 1. lednu 2000 byl rakouský NP Thayatal vyhlášen oficiálně. Vzniklo tak rozlohou nevelké, leč životaschopné bilaterální chráněné území v kategorii národní park, konkrétní produkt krátké, avšak plodné spolupráce mezi sousedními státy. Oficiálně je řízena a kontrolována mezistátní pracovní skupinou na úrovni příslušných ministerstev, jejímiž členy jsou představitelé ministerstev a zemského a krajského úřadu, předsedové rad obou národních parků i ředitelé jejich správ. Obě správy v návaznosti na Deklaraci o spolupráci a v jejím rámci uzavřely Dohodu o společných cílech, zásadách a východiscích péče o NP Podyjí a NP Thayatal, a dále Dohodu o sdílení informací. Tyto dohody prakticky umožňují pečovat o svěřená území na bázi společné vize, shodných myšlenek a zásad v rámci možností právních systémů obou států.

Pracovní kontakty jsou velmi úzké, časté a neformální. Rozvíjejí se ve všech oblastech praktické ochrany území. Základním

principem kooperace je maximální sblížení ochrannářského managementu, tedy metod a nástrojů péče o celé území. Jako příklad mohou sloužit společné odborné projekty v oblasti výzkumu a monitoringu, nebo péče o les a regulace stavů lovné zvěře. Správy obou parků se nevyhýbají ani řešení složitých problémů, jako jsou např. management rybníků na Dyji, nebo zajištění eliminace negativních vlivů z provozu elektrárny ve Vranově. Veřejnost se zájmem přijímá společné služby strážců obou parků vykonávané střídavě na obou územích. Samozřejmě se staly akce pro veřejnost mnohdy organizované společně – především terénní exkurze i společenské a kulturní akce, včetně koncertů a uměleckých výstav. V oblasti environmentální výchovy a osvěty byl kladně přijat bilaterální projekt Národní park jde do škol, zaměřený pro děti základních škol na obou stranách hranice. Na naší straně v Čížově i u sousedů v Hardeggu fungují návštěvnická střediska s turistickými informačními kanceláři, výstavami a akcemi pro návštěvníky. Aktualizována jsou mapová díla, informační materiály obě strany vydávají v národních jazycích a v angličtině.

Přeshraniční spolupráce je pro ochranu říčního kaňonovitého údolí Dyje životně důležitá. Její význam však musíme vnímat také v evropském kontextu. Rakouská i naše Správa NP se staly členy Federace národních a přírodních parků Europarc, významné panevropské ochrannářské instituce. V r. 2015 získaly obě Správy opětovně Certifikát Europarc, který garantuje vysokou úroveň bilaterální ochrannářské spolupráce. Výrazem mezinárodního uznání kvality péče o oba národní parky a jejich spolupráci je propůjčení Evropského diplomu pro chráněná území Rady Evropy: národnímu parku Podyjí v r. 2000 a pro Nationalpark Thayatal v r. 2003. Tímto prestižním oceněním se oba parky dostaly do nevelké rodiny příkladně spravovaných chráněných území v Evropě. I proto na přelomu srpna a září 2005 uspořádala Rada Evropy v obou parcích mezinárodní seminář, na kterém se potkali představitelé všech chráněných území oceněných Evropským diplomem. Dnešní Podyjí-Thayatal není již neznámým pojmem a stává se příkladem dobré partnerské spolupráce sousedních států.

Vladimír Hanák

Ohlédnutí za historií přírodovědného bádání a ochrany NP Podyjí

25 let
Národního parku
Podyjí
Čtvrtstoletí
pro přírodu

Vznik národního parku Podyjí nebyl tak samozřejmý a očekávaný jako v případě Krkonoš, Šumavy nebo Vysokých Tater. Tři jmenované krajiny byly propagovány dlouho před jejich vyhlášením v odborném i denním tisku v období první republiky a zejména krátce po druhé světové válce. Zřízení NP na Šumavě (viz Živa 2013, 5) a v Tatrách doporučoval už známý zoolog a ochránář prof. Julius Komárek, Krkonoše (k 50 letům Krkonošského národního parku více v Živě 2013, 4) pak zejména botanik prof. Karel Kavina. Ve hře byly i další naše přírodovědecky významné oblasti jako Křivoklátsko, Jeseníky a další, ale o ochraně Podyjí se v té době neuvažovalo. Tenkrát představovalo spíše území okrajové, známé především svými krajinářskými kvalitami, a proto určené k turistickému a rekreačnímu využití. Však také už před první světovou válkou byl připraven konkrétní plán jeho zpřístupnění železnicí z Retzu do Raabsu, trať měla vést právě romantickým a zároveň přírodovědecky nejcenějším říčním údolím Dyje. Tento plán se naštěstí po rozpadu Rakouska-Uherska a rozdělení území mezi Československo a Rakousko neuskutečnil. V opačném případě by mu zřejmě padly za oběť nejvýznamnější části středního Podyjí, tedy valná část dnešního území NP. Ostatně i v prvních letech Československa, kdy už se o jedinečné přírodě Podyjí leccos vědělo, se vyskytlo další nebezpečí, a to vybu-

dování údolní přehrady Vranov, což předpokládalo zatopení velké oblasti horního Podyjí. Nicméně i přes realizaci tohoto plánu v 30. letech 20. stol. se ukázalo, že pod vodou zmizela jen přírodovědecky méně významná část horního Podyjí. Zájem rekreantů a turistů se navíc poté soustředil právě na oblast kolem přehrad, a tak nejceněnější partie středního Podyjí zůstaly

mimo zájem masového turismu a na rozdíl od podobných jihomoravských řek i zcela bez devastující chatové výstavby. V tomto stavu se zbytek Podyjí udržel až do konce druhé světové války, kdy jeho ochrana byla ještě dočasně znásobena zřízením nepřístupného pohraničního pásma. Relativně zachovalé území se teprve o něco později dostalo pod cílenou péči státní ochrany přírody (viz předchozí článek ředitele Správy NP Podyjí Tomáše Rothrockla), v r. 1978 se stalo chráněnou krajinou oblastí Podyjí a otevřela se tím cesta k pozdějšímu zřízení nejvyššího stupně ochrany v podobě NP Podyjí.

Kupodivu v celém poměrně dlouhém období na přelomu 19. a 20. stol. si renomovaní přírodovědci tohoto zajímavého území téměř nevšimli. Výjimku tvořily snad jen občasné výzkumy geologů z brněnského a zejména vídeňského centra. Ti jako první upozornili na nerostné bohatství a popsali zajímavou geologickou stavbu Podyjí v kontextu střední Evropy. Byly to hlavně shrnující práce rakouského geologa Franze Eduarda Suesse z počátku 20. stol., jehož poznatky jsou dodnes platné a oceňované. Jinak však zůstával přírodovědecký výzkum Podyjí stále jen zájmem vzdělaných laiků vesměs z místního prostředí. Botanicky tak zpracoval Podyjí souborně až profesor znojemského gymnázia Adolf Oborny ve svém díle Flora des Znaimer Kreises (1879) a zoologický výzkum ještě dlouho zaostával, i když výborní brněnští entomologové v té době dosáhli značných úspěchů v průzkumu menších sousedních oblastí – Pálavy, Mohelenské stepi, Moravského krasu, Bílých Karpat ad. Vlastnímu Podyjí se po první světové válce soustavně věnoval významný moravský botanik Jindřich Suza (později profesor botaniky na

1 Kaňonovité údolí Dyje v centrální části národního parku Podyjí pod Lukovkem. Foto T. Rothrockl

Univerzitě Karlově), který zde našel řadu zajímavých druhů rostlin a jako první si všiml jedinečnosti jejich druhového bohatství i složení, jež zdůraznil označením této oblasti jako prebohemikum.

I v době první republiky přetrvávaly průzkum a ochrana přírodních zajímavostí Podyjí v rukách místních laických zájemců. Z nich vynikl především znojemský magistrátní rada Emanuel Blatný, vzděláním právník, navíc ale dobrý botanik a spolupracovník pražských muzejních badatelů, s nimiž už se předtím podílel na výzkumu Podkarpatské Rusi. Zároveň byl zaujatým ochranářem, sice málo publikoval své objevy, ale zasloužil se po druhé světové válce o zachování přírody Podyjí jako schopný konzervátor státní ochrany přírody na Znojemsku. Blatný také stimuloval další zájem o laický výzkum ve spolupráci s kroužkem studentů a profesorů znojemského gymnázia. V té době se rovněž podařilo zřídit na bitovském hradě terénní výzkumnou stanici, která se stala útočištěm pravidelných návštěv a exkurzí přírodovědců z brněnských a pražských vysokých škol a muzeí, a přispěla tak podstatně k poznání celého Podyjí.

Je třeba připomenout, že ani dobře vedené znojemské regionální muzeum tehdy nemělo přírodovědné oddělení a sbírky. Základy dnešních poměrně slušných sbírek přírodnin, zejména zoologických a entomologických, vznikly až po druhé světové válce zábořem majetku několika německých laických sběratelů a soustředěním sbírek z předválečných škol. I to však dokazuje, že už před válkou v Podyjí žili informovaní jedinci, kteří o zdejší přírodě leccos věděli, bohužel své poznatky nezveřejňovali. Do tohoto období patří i první entomologické sběry, které shromáždili na Znojemsku občasní hosté E. Blatného, např. známý entomolog, gymnaziální prof. Jan Roubal, a také první ornitologická pozorování vzácných druhů ptáků – např. sokola stěhovavého (*Falco peregrinus*), čápa černého (*Ciconia nigra*), dropa

2 Podyjí, Humna za stodolami, Šafov.

Foto a popis B. Prokūpka, s laskavým svolením dědiců

3 Střevíčník pantoflíček (*Cypripedium calceolus*) – v Podyjí vzácná orchidej světlých lesů. Foto T. Rothrückl

velkého (*Otis tarda*) a řady pěvců, publikovaná až později.

Přesto byly v poválečné době ochrannářské snahy v Podyjí málo aktivní, snad i vzhledem k tomu, že se v kraji od základů změnilo obyvatelstvo, které zatím nenašlo ke svému novému domovu bližší vztah. Už zmíněný rada E. Blatný byl ostatně záhy penzionován, nemohl plně vykonávat funkci krajového konzervátora a navíc ani neměl v té komplikované době politickou oporu.

Situace se změnila teprve v 60. letech 20. stol., když do znojemského muzea nastoupil jako botanik mladý Jaroslav Krejčí. Tento rodák ze Znojemska, absolvent lesnické fakulty tehdejší Vysoké školy země-

dělské v Brně (dnes Mendelova univerzita), přírodu Podyjí – zejména rostlinstvo – dobře znal a byl zanícený a aktivní ochranář. Jeho znalost krajiny a místních lidí, stejně jako profesní činnost v muzeu ho brzy přivedly ke spolupráci se státní ochranou přírody v Brně a v Praze, což vedlo ke jmenování státním konzervátorem pro ochranu přírody v okrese Znojmo. Této práci se věnoval při svém zaměstnání v muzeu. Spolu s brněnskou botaničkou Matyldou Jatiovou přišli jako první s myšlenkou, že Podyjí má pro svou jedinečnost nárok na vyhlášení chráněné krajinné oblasti. Tato idea našla odezvu u kompetentních úřadů v místě i u orgánů státní ochrany přírody a plán se v r. 1978 realizoval.

Jaroslav Krejčí se tedy výrazně zasloužil o vyhlášení do té doby v přírodovědeckých kruzích málo známé krajiny mezi naše chráněné oblasti s nejvyšší mírou ochrany. Byl jednou z prvních osobností, kterým by patřil titul otce zakladatele národního parku Podyjí. Byl si ostatně i v době existence CHKO Podyjí vědom, že nestačí jen formální uznání určité oblasti jako chráněného území, ale že je nutné ho podpořit konkrétními fakty. A tak se od počátku vzniku CHKO snažil organizovat její důkladný výzkum, vyzval konkrétní specialisty různých profesí ke spolupráci a vytvořil jim náležité zázemí.

Tak se miniaturní, zprvu jen dvoučlenná Správa CHKO Podyjí rychle stala organizátorem velmi intenzivního zejména biologického výzkumu horního Podyjí. Vznikl Poradní sbor CHKO Podyjí – sdružení odborníků, znalců a vědců, kterému jsem měl čest dlouhá léta předsedat. Našly se cesty do vědeckých pracovišť v Brně i Praze a začaly se hromadit publikace, které ukázaly na jedinečnost území. Uvedené činnosti se účastnili jak profesionální, tak laičtí odborníci, a k výsledkům velice přispěly pravidelné exkurze posluchačů pražských i brněnských vysokých škol, vedené jejich učiteli.

A tak když se ukázala potřeba propagovat ochrannářské snahy u nás vyhlášením dalších národních parků, stalo se už poměrně dobře prozkoumané Podyjí vážným zájemcem o získání tohoto statusu. Zatímco o správnosti zřízení NP v Krkonoších a na Šumavě sotva kdo pochyboval, Podyjí bylo před třemi desítkami let stále oblastí odborné veřejnosti méně známou, a tak mohla oprávněnost jeho vyhlášení národním parkem vzbuzovat pochyby. Po čtvrtstoletí je naprosto zřejmé, že si tento region vysokou míru ochrany plně zaslouží: je zatím jediným národním parkem na Moravě, donedávna jediným „nelesním“ a „nehorským“ v ČR a navíc situován ve zcela jedinečné oblasti na rozhraní dvou základních biogeografických celků střední Evropy – hercynika a panonika. Pro běžného návštěvníka je podstatné, že zároveň zajišťuje ochranu geomorfologicky výjimečné malebné části téměř neobydleného údolí Dyje, dnes už posledního zbytku kaňonovitých prolomů moravských řek na úpatí Českomoravské vrchoviny. Po 25letém provozu a intenzivní výzkumné činnosti se prokázalo, že zahrnuje širokou škálu nejrozmanitějších stanovišť s jednoznačně nejpestřejší biodiverzitou, jakou lze v naší republice najít.